

Barátunk, Scherer József

(1947–2020)

Több mint ötven éve ismertük egymást, de igazán barátsággá, mint a késői szüretelésű szőlő, az utolsó két évtizedben nemesedett és teljesedett ki kapcsolatunk egymás folyamatos keresésében, jó és rossz események megvitatásában, a személyes távolságot legyőző telefonhívásokban, sűrű e-mailekben, különböző irányból induló, de egy irányba tartó megközelítésekben. Erre az írásra készülve nap mint nap mindig csak egy szó, egy fogalom és variánsai tolulnak elő bennem: döbbenet, a természet felfoghatatlan kegyetlensége...

A természet azonban tudjuk, hogy nem kegyes és nem kegyetlen, mi látjuk ilyennek vagy olyanak arcának változásait. Az ember, mint ennek a természetnek mindmáig legbonyolultabb és leginkább érzékeny része, sokszor hatalmasnak hiszi magát, de aztán eléri a megdöbbenés a törekeny létét illetően. Emlékezni viszont épp úgy tud, mint a természet a csapások után, talán még világosabban, konokabban őrizve idegeiben a megtörténeteket. Őrzi a pótolhatatlan barátságot és a

sokoldalú – tervezőként, képzőművészként, oktatóként és szakíróként-szervezőként egyaránt jelentős – alkotó egyéniség lenyomatait. Józsefre ugyanis pontosan illik a formatervezőkről vallott saját meghatározása: „formatervezők lesznek azok, akik nyitottak az összetett társadalmi, kulturális és műszaki problémákra egyaránt.” Az ő esetében még azt is hozzátehetjük, hogy megértéssel, olykor derűvel oldva meg őket.

Közel hatvan éve a dél-dunántúli, napos pannon lankák szülöttjeként érkezett a fővárosba, felnőtté válásának és szakmai kibontakozásának színhelyére, amely élete nagyobbik részében alkotó- és lakóhelyévé is vált, és ahol mindvégig meg tudta őrizni ifjúkorának kiegyensúlyozó derűjét. Többirányú érdeklődése és eredményei alapján a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban végzett tanulmányai befejezésével útja természetszerűen vezetett a Magyar Iparművészeti Főiskola ipari formatervező szakjára. Annál is inkább, mivel ez az intézmény felívelő, nagy korszaka volt az építész és építészettörténész Pogány

Járműtervezés-korrektúra a MOME-n 2015-ben. SCHERER József és BECZE József hallgató | Correcting vehicle design at the Moholy-Nagy University of Art and Design (MOME) in 2015. József SCHERER and student József BECZE

Fotó: Csipes Antal

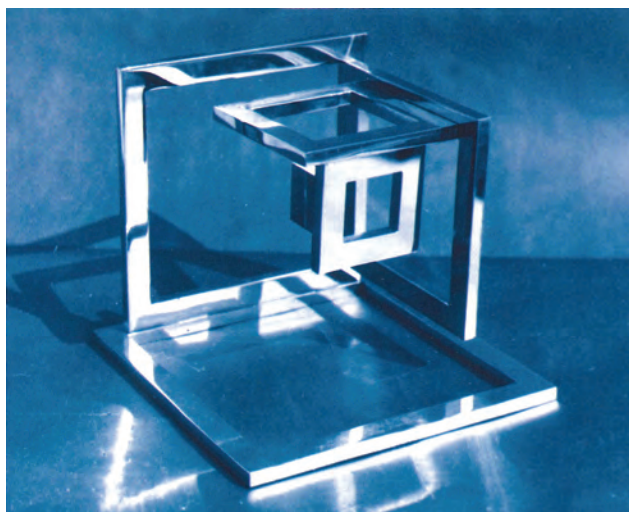

SCHERER József: Óraterv (Nemzetközi óratervezési pályázat, La Chaud-de-Fonds) | József SCHERER: Watch design (International watch designing competition, La Chaud-de-Fonds) 1974

Fotó: Scherer József

Frigyes főigazgató, majd rektor vezetésével, amikor is kísérlet történt átfogó modernizálására 1964 és 1973 között. Szemléletét mindvégig meghatározó mesterek tanították: a tanszékvezető Dózsa Farkas András, majd utódja, Németh Aladár, formatervezők, Gerzson Pál festőművész.

1970-ben védte meg diplomáját, a korszak szellemét jelképező, az űrkutatás részét képező, telepíthető műholdkövető állomás ideál-tervét. Ezt követően – a teammunkára való különös képességének megfelelően – Nádas Lászlóval, Antoni Rozival, Zala (Zalezsák) Tamással és Bezzegh Tiborral társult egy tervezőstúdió létrehozására. Bár vállalkozásuk nem tudott megerősödni és kiteljesedni a létező felemás politikai-gazdasági feltételek mellett, szakmailag figyelemre méltó sikert értek el 1973-ban a japán *Nemzetközi kerékpártervezési pályázaton*. Több száz pályázó közül harmadik díjat nyertek nyomópedálos repülőtéri közlekedő és szállító járművükkel. 1974-ben pedig egyedül vett részt a svájci *La Chaux-de-Fonds nemzetközi óratervezési pályázaton*. Ugyan nem volt a nyertesek között, munkája nem merült feledésbe; a *Watchismo Times* internetes portál 2009-ben azzal a kommentárral mutatta be egykori terveit, hogy azok „nyilvánvalóan megelőzték korukat”.

SCHERER József: Hajtogatott kocka | József SCHERER: Folded cube | 1974
Forrás: Scherer József [életmű-katalógus]. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

Az évtized derekán, 1976-ban, szakmai útját keresve, jelentkezett a Japán Alapítvány ösztöndíjára. Elnyerésével egy évet töltött Japánban életre szóló benyomásokat szerezve: megismerkedett a távoli, sikeres ország ősi kultúrájával, valamint magas színvonalú ipari formatervezési gyakorlatával és módszereivel a világhírű Kenji Ekuan (Ekuan Kendzsi) vezette GK-irodában és a Matsushita Electricnél. Tanulmányútjának tapasztalatai

nemcsak a formatervezéssel kapcsolatos addigi euroatlanti alapozású ismereteinek, de a művészetekről kialakított addigi elképzeléseinek újragondolására is készítették.

Hazatérve ennek szellemében egy nagy fákkal körülölelt – mindvégig otthonául szolgáló – lakóházat tervezett és épített immár családjá: Penkala Éva textilművész, valamint leányuk számára. Ezzel együtt nagy energiával vetette magát szakmai tevékenységébe. 1978-ban betársult a Nagy Zsolt építész, Kovács Károly ötvösművész, Kulinyi István grafikus alkotta tervezőcsoportba, akik közös kiállítás-tervezői munkára hívták a Tiszai Vegyi Kombinátnak, majd több más vállalat részére. Szintén ez időre tehető nemzetközi szakmai kapcsolatainak kiépítése, és szakírói tevékenységének kezdete hazai és Japánban megjelenő szaklapokban. Emellett egykori gimnáziumi iskolatársával, M. Fekete György grafikusművésszel közösen létrehozta az *IBUSZ új arculattervét* (1981–1984), amely méltán szerepel mindmáig mindkettőjük legfontosabb megvalósult tervei között. Az utazási iroda markáns logója messzi földekre elvitte munkájuk hírét.

M. FEKETE György – SCHERER József: Az IBUSZ utazási iroda emblémája és vállalati arculatterve | György M. FEKETE – József SCHERER:
Logo and corporate identity design of the travel bureau IBUSZ | 1981–1984
Forrás: MMA

1978-ban még egy felkérést kapott, ami végül egész további tevékenységére kihatott: Németh Aladár tanszékvezető meghívta a főiskola Formatervező Tanszékére. A tervezés és formatanítással bízta meg, és akkor még talán egyikük sem sejtette, hogy egész életére szólóan. Közreműködött a főiskola új rektora (1983-tól), Gergely István vezetésével indított országos jelentőségű – angolszász mintára háromszintes – oktatási rendszert megújító kísérletben, és részt vett a Bauhaus-mintára alapított Alapképző Intézet létrehozásában. A Mengyán András ipari formatervező és festőművész vezette munkacsoport tagjai között nagy tekintélyű kollégák voltak, így Szilvitzy Margit textiltervező művész és Józsa Bálint szobrászművész. A velük való munka igazi szellemi kihívást és izgalmas feladatot jelentett számára. A képzés beindulása után Mengyán András helyettese,

majd – Mengyán külföldi munkavállalását követően – az intézet vezetője lett. Itt a vizualitás alapkérdései álltak középpontban: az arány, a kompozíció, a felület és szín, az egyensúly és ritmus, a harmónia vizsgálata. A hallgatóknak a rajz, mintázás, formatan és tervezés alapismereteibe történő bevezetése volt a cél, és a kreativitás, tervezői rugalmasság fejlesztésére irányult a figyelem elsősorban. Ugyanilyen fontos volt az anyagokkal való bánás és kísérletezés gyakorlása, a szakmai tradíciók átadása oly módon, hogy azok ne bénítsák meg, hanem inkább erősítsék a fiatalok természetes újjító kedvét.

Az intézet alkotói légkörének hatására újra készített autonóm művészeti munkákat is. Eleinte a geometria síkkompozíciós és mintaalkotó témái foglalkoztatták – különféle anyagok felhasználásával –, majd térbeli kísérleteket folytatott. Később a kalligráfia szigorú, egyszersmind titokzatos, betűkkel és szimbólumokkal kapcsolatos világa felé fordult, a korábbi színes munkák után feszes monokróm kompozíciókat alkotva síkban és térben.

Képzőművészeti munkásságán túl 1984-ben az Országos Baleseti Intézet úttörő információs és tájékoztató rendszerének tervezését és kivitelezését végezte el főiskolai hallgatóival. Majd a kilencvenes években különböző

tervezőgrafikai megbízásokat teljesített Czapp Györggyel közösen, valamint formatervezési pályázatokon vett részt. Figyelemre méltó és elegáns felvetése volt a *Mainichi nemzetközi ipari formatervezési pályázat* keretében javasolt integrált óra és hangfelismerő egység terve (1984), továbbá a hazai szakma által is elismeréssel fogadott olcsó, egyszerű megoldású összecsupkható faszéke. Az utóbbival első díjat nyert az IKEA vállalat pályázatán 1989-ben.

A rendszerváltást követően, a Schrammel Imre vezetésével visszaállított ötéves oktatási rendszerben újabb kihívásokat kapott, előbb az Alapképző Intézetnek az új helyzethez való továbbalkotását, később pedig –

Kreatív tervezési feladat 1987-ben
(Magyar Iparművészeti Főiskola, Alapképző Intézet)
Creative planning task in 1987
(Hungarian College of Applied Arts, Basic Course Institute)
Fotó: Gollob József

SCHERER József: A Tiszai Vegyi Kombinát kiállítása a Budapesti Nemzetközi Vásáron 1982-ben | József SCHERER: Exhibition of the Tisza Chemical Factory at the Budapest International Fair in 1982
Forrás: MMA

SCHERER József: Összecsupkható szék (IKEA-pályázat, első díj)
József SCHERER: Folding chair (IKEA competition, first prize) 1989
Fotó: Gadányi György

1996-ban – elnyerte hozzá az oktatási rektorhelyettesi megbízást is. Az utóbbihoz kapcsolódóan folytatta szakírói tevékenységét külföldi folyóiratokban azzal az elsőrendű céllal, hogy az intézményt minél jobban bekapcsolja a nemzetközi oktatás élvonalába (*The Design Journal, Car Styling, Interni*). Ugyanez a szándék vezette hallgatói hazai és külföldi kiállításainak szervezésében is. 1997-ben Ferenczy Noémi-díjjal ismerték el alkotói és oktatói munkásságát, habilitált és professzori kinevezést is kapott ugyanezen évben.

2000-ben újra változott – immár nevében is megjelent: Magyar Iparművészeti Egyetem – az intézmény oktatási rendszere az országosan bevezetett többlépcsős oktatási rendszer általánossá tételével. Ebben az új konstrukcióban megszűnt a sok sikert megélt Alapképző Intézet, és Scherer visszakerült oktatóként az Ipari Formatervező Tanszékre. Addigi formatanos ismereteinek mintegy összefoglalásaként született meg szerkesztésében a két nyelvű *100 év formatan. Forma a természetben, a tervezésben és a művészetben. A formatan oktatásának története a Magyar Iparművészeti Főiskolán* című tanulmánykötet (1999). Ennek alapján nagy kedvvel kezdte újra a tárgy oktatását mind a formatervező-, mind az építészhallgatók számára. Formatanos kísérleteinek folytatásaként, gyakorlattá váltságukra történt újabb kirándulása 2000-ben az autonóm plasztika és 2004–2005-ben a terméktervezés,

pontosabban a porcelántervezés világába a Zsolnay-gyár ösztöndíjának elnyerésével, aminek eredményeként alkotta hotelporcelánjait és egyéb porcelán dekorterveit.

Mindezzel párhuzamosan, 2001-ben intenzíven bekapcsolódott a tanszék és a Mercedes-Benz Design Stefan Lengyel által létrehozott tervezési-oktatási együttműködésbe. Tanári pályája második nagy ajándékának, közös erőfeszítéseik és a körülmények szerencsés alakulásának tekintette, hogy ebből létrejött a járműformatervező szakirányú mesterképzés, amelynek vezetője lett 2010-ben. Nemzetközi mezőnyben sikeres hallgatók sora jelzi oktatói tevékenységének eredményességét (Németh Gábor, Stunya János, Wittinger Csaba). Ennek keretében részt vállalt a tanszék jubileumi kötetének (*DFP: Design Felső Fokon*, 2005) szerkesztőbizottságában, valamint a *START. 5 év járműtervezés a Daimler-Chrysler támogatásával* című kiadványának (2007) létrehozásában, majd pedig az intézmény (újabb nevén Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) és a Mercedes-Benz Design előbb 10 éves (*SPRINT*, 2013), majd 15 éves együttműködéséről szóló könyv (*SPEED*, 2017) munkájában. Aktív előkészítője volt e járműtervezési program nyilvános bemutatóinak: 2007-ben *Mozgó Forma* címmel a Közlekedési Múzeumban, az Iparművészeti Múzeumban a 2003. évi *A design varázsa*, a 2010. évi *Mercedes-Benz Design. Az alkotás művészete* és a 2013-ban a budapesti

SCHERER József és PENKALA Éva Két dallam című kiállítása (részlet) | József SCHERER's and Éva PENKALA's Two Melodies (exhibition photo)
Vigadó Galéria, Pesti Vigadó, Budapest, 2017–2018

Fotó: MMA

Művészetek Palotájában megrendezett *10 év jövő* című reprezentatív kiállításnak.

Kiállítás-szervezői és -rendezői tevékenységének és 2012-től mint a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagjának legnagyobb méretű és egyben befejező – Sára Ernővel közös – vállalkozása volt a Magyar Művészeti Akadémia *Körülöttünk. Nemzeti Szalon 2017. Iparművészet és tervezőművészet* című nagyszabású tárlata 2017-ben a Műcsarnokban. Az óriási rendezvényt, a nagyszámú pályázó hatalmas mennyiségű anyagának feldolgozását a vele dolgozó fiatal munkatársak életre szóló élményként őrzik az ő minden értékre nyitott magatartása és őszinte öröme révén.

Kiállítás a MOME Zugligeti úti épületében 2008-ban.
Balról jobbra: Gordon WAGENER, SCHERER József, Stefan LENGYEL és Peter PFEIFFER
Exhibition at MOME in Zugligeti Road, Budapest, in 2008.
Left to right: Gordon WAGENER, József SCHERER, Stefan LENGYEL and Peter PFEIFFER
Fotó: Oravec István

Saját alkotói munkásságának – több kisebb önálló és számos csoportos bemutatóján túl – négy évtizedes összegzésére a hidegkúti Klebelsberg Kunó Kulturális Központban vállalkozott 2010-ben, és ebből az alkalomból állította össze, tervezte és publikálta életmű-katalógusát. Mind ezt, mind a tízes években készített újabb grafikáit a budapesti B32 Galériában felesége kárpitjaival együtt mutatta be 2015-ben. Nem sokkal utána, 2016 elején, feleségével és belsőépítész leányukkal közös kiállításon szerepeltek munkái ifjúsága színhelyén, Szekszárdon. 2017–2018-ban pedig ugyancsak feleségével közös – *Két dallam* címmel is beszédes – reprezentatív tárlaton láthatta munkáit a szakma és a nagyközönség a pesti Vigadó Galériában.

2017-ben nyugdíjba vonult professor emeritus címmel, de voltaképpen újabb tevékenységi területet vállalt fel a *Magyar Iparművészet* folyóirat szerkesztőbizottságában, elsősorban is a kiadvány új vizuális arculatának megterve-

zésével és gondozásával. A felmerülő kérdések és feladatok nem fárasztották, sőt örömmel tett eleget a rendszeres telefonhívásoknak. Ezek a hívások április közepétől azonban válasz nélkül maradtak – szokásától eltérően. Hosszú ideje lappangó betegsége elementáris erővel tört rá, és kegyetlenül rövid időn belül végzetessé vált. Drámai küzdelme végén elaludt csendesen.

A Magyar Iparművészet 2018/8. 25 éves jubileumi számának címlapja.
Arclatterv: SCHERER József. Grafikai tervezés: NAGY Norbert
Front cover of Magyar Iparművészet / Hungarian Applied Arts Anniversary Issue 8/2018. Magazine identity design: József SCHERER.
Graphic design: Norbert NAGY

Friss a döbbenet és a fájdalom is. Hiányzik mindnyájunknak, minden nap. Hiányoznak telefonbeszélgetéseink, e-mailjei, érdeklődő nyitottsága, szelíden ironikus mosolya, nem egyszer játékos megjegyzései; az őszinte öröme minden jól megoldott alkotás láttán, minden tisztességgel elvégzett munka után.

Sütő András szép szavaival kívánom: legyen könnyű álmod!

ERNYEY Gyula
designer, designtörténész